

Лекція 3. Інформативність радіопрограм та способи її підвищення.

Жанрова специфіка інформаційних жанрів

ПЛАН

1. Проблеми поділу на жанри в радіожурналістиці.
2. Інформаційні радіожанри. Радіоповідомлення.
3. Радіозвіт.
4. Радіо-інтерв'ю.
5. Радіорепортаж.
6. *Радіовиступ (с. о.).*
7. *Радіоогляд преси (с. о.).*

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Обрати один із жанрів радіожурналістики та підготувати про нього детальну розповідь (визначення, класифікація, особливості), проілюструвати прикладами.

1. У радіомовленні вже сформувалася більш-менш стійка система жанрів. Жанр у журналістиці – це "усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, характеризується чіткими ознаками структури".

Кожний жанр відзначається конкретною роллю в системі ЗМІ і характеризується певною композиційною організацією матеріалу. У журналістиці поділ на жанри до певної міри умовний, часто чіткі межі між видами жанрів розмиті.

Для читача, радіослухача чи телевізійного глядача не так важливо, якого жанру матеріал. Багато людей навіть не замислюються над цим. Головне для них – щоб матеріал був цікавим. Особливо в наш час, коли інформації дуже багато, і у реципієнта є вибір. Щоб зацікавити читача/слухача, журналіст повинен дуже добре знати особливості та можливості як ЗМІ, так і

журналістських жанрів (їх специфіки, можливостей реалізації творчого задуму).

Структура радіожанрів, їх риси і властивості склалися історично.

Деякі із жанростворюючих елементів існували до виникнення радіомовлення у газетних і журнальних жанрах, інші створювалися і розвивалися на радіо впродовж становлення самого радіомовлення.

Жанр володіє рядом постійних, стійких ознак. Конкретне призначення жанру визначає його місце в усій системі радіомовлення, виступає його визначальною ознакою і в той же час формує його характерні риси. Система радіо жанрів у своєму розвитку продовжила шлях, по якому розвивалися пресові жанри, одночасно з цим радіомовлення створювало свої специфічні жанри й жанрові ознаки.

Будівельним матеріалом жанрів є елементи, що окреслюють риси жанру і відмежовують його від інших жанрів. Особливості жанру визначаються не тим, що інколи в ньому є, а тим без чого він немислимий і що становить його сутність, закон, за яким він створюється.

На специфіку радіожанрів спливає специфіка радіокомунікації. За своєю суттю радіопередача – це акустичне відображення дійсності. В основі його лежать мовлене слово, музика, шуми тощо. Ці компоненти в сукупності характеризують радіожанри взагалі як родові поняття, яке виражає специфіку творчої діяльності на радіо.

Отже, особливості радіожанру визначаються слуховим сприйманням, специфікою радіокомунікації. Основні її моменти – звукове зображення дійсності, усна творчість, можливість безпосереднього впливу на слухача, передача інформації про подію у процесі її розвитку або після того, як звукова картина події і супроводжуюча її розповідь журналіста були записані на магнітну стрічку.

Інші дослідники виділяють такі особливості жанрів радіожурналістики:

1. Документальне усне мовлення, яке використовується різними жанрами радіодокументалістики.

2. Акустичне відображення події і місця дії, роль, яку відіграє у журналістському описі події звукова характеристика.

3. Ілюзія участі, яка створюється з допомогою радіотехнічних засобів, журналістських прийомів і справляє на слухача сильний психологічний вплив.

4. Психологічна напруга і емоційне звучання, що досягається за допомогою монтажу, багатим інтонаційним забарвленням усної мови та музичним оформленням.

Різні дослідники намагалися виділити радіожанри. Та всі спроби так чи інакше зводяться до наступної думки: в основі радіожанрів *три основних способи відображення дійсності*:

- 1) повідомлення фактів (новин);
- 2) інтерпретація фактів і подій;
- 3) художньо-публіцистичне розкриття фактів, подій, явищ.

Ці способи відображення дійсності створюють відповідно три відносно стійкі групи жанрів радіожурналістики:

1. Інформаційні: радіоповідомлення, радіозвіт, радіоінтерв'ю, радіорепортаж, радіовиступ, радіоогляд преси.

2. Аналітичні: радіокореспонденція, радіокоментар, радіобесіда, радіоогляд.

3. Художньо-публіцистичні: радіонарис, радіофейлетон, радіокомпозиція, радіофільм, оригінальна радіодрама.

Та слід пам'ятати, що цей поділ є умовним. Жанри постійно розвиваються і вдосконалюються. На практиці досить часто відбувається змішування і взаємодія основних елементів різних жанрів.

2. Радіоповідомлення.

Інформаційне радіоповідомлення повідомляє радіослухачів про суттєву, соціально значущу подію. Якщо провести аналогію з друкованими жанрами, то радіоповідомлення схоже на замітку в періодичній пресі. В основі

радіоповідомлення – важлива для громадськості новина. В інформаційному радіоповідомленні йдеться:

- про нові, актуальні події;
- про події, які сталися давно, але з певних причин досі не відомі громадськості;
- про події, які ще мають відбутися;
- про оцінку події, думки про неї відомих людей, спеціалістів.

Репортер має подати факт так, щоб він зацікавив найбільшу кількість радіослухачів. Ракурс подачі матеріалу залежить від вибору журналіста. Однак радіожурналіст повинен поінформувати про новину неупереджено, об'єктивно, правдиво.

В ідеалі журналісти мають подавати соціально значущу інформацію, а не псевдо сенсаційні новини. На жаль, інформаційні радіоповідомлення бувають поверховими, уривчастими. Комерціалізація радіо, як і всіх ЗМІ, веде до спрощення подачі новин, на догоду публіці. Окремі інформаційні служби потрапляють у володіння транснаціональних корпорацій і працюють за правилами великого бізнесу, ігноруючи інтереси національного простору.

Виходячи з того, що первинним, найголовнішим завданням радіоорганізацій є повідомляти, інформувати про суспільно значущі факти, події та явища, радіожурналіст повинен постійно себе запитувати: "Що корисного дає радіослухачам те чи інше інформаційне радіоповідомлення? Які новини є першорядними?"

Для плідної роботи репортера йому слід:

- вміти збирати інформацію;
- мати навички чітко, зрозуміло й цікаво розповідати своїй аудиторії про те, що нового відбулося;
- бути інтелектуалом, постійно працювати над собою;
- добре знати жанрову природу інформаційного радіоповідомлення, його жанрові особливості, ознаки.

Найхарактерніші жанрові особливості інформаційного радіоповідомлення:

- оперативність;
- подієвість;
- актуальність;
- достовірність;
- конкретність.

Інформація для радіоповідомлення має бути достовірною, базуватися на точних, конкретних, перевірених фактах, з посиланням на джерело й об'єктивною характеристикою події.

Готуючи інформаційне радіоповідомлення, репортер повинен уміти визначити актуальність події, її новизну в суспільно-політичному житті, а також зорієнтуватися у можливій зацікавленості (незацікавленості) аудиторії новиною.

Готуючи радіоповідомлення, радіожурналіст нічого не повинен брати на віру. Слід застосовувати перехресний спосіб перевірки фактів, бо й авторитетна людина, яка повідомила про подію, не застрахована від помилки.

Щоб у радіослухача склалося достовірне, правдиве уявлення про подію, то інформаційне радіоповідомлення повинно бути об'єктивним. Об'єктивність базується на точному, правдивому викладі радіоповідомлення про подію, а не на тому, як бачить або хоче її подати упереджена чи зацікавлена особа. До відображення дійсності (факту, ситуації, проблеми) радіожурналіст повинен підходити чесно, безсторонньо, неупереджено, як літописець і документаліст сучасності. А це зобов'язує його повідомляти про подію за принципом "так було" або "так є". Правда, досягнути об'єктивності досить важко. Емоції, оціночні судження репортера легко можуть проникнути у тканину інформаційного радіоповідомлення. Об'єктивність інформаційного радіоповідомлення виключає інтерпретацію події.

Важливо, щоб радіореporter завжди знаходив суспільно значущі новини, до яких радіослухачі виявляють інтерес. Треба мати чітке уявлення, які питання є найголовнішими для району, області, краю, держави.

Для того, щоб інформаційне радіоповідомлення зацікавило слухача, репортеріві потрібно добре знати "спектр його очікувань". Коли журналіст знає механізм сприйняття соціально значущого радіоповідомлення, то з великого потоку фактів він вибере найвагоміші.

Різновиди інформаційних радіоповідомлень.

Залежно від характеру новин, соціального, політичного, культурологічного значення факту, події, явища, ступеня їх повчальності, обсягу інформації, способу викладу матеріалу, мовностилістичних засобів розрізняють такі різновиди інформаційних радіоповідомлень: ***хронікальне, розгорнуте, коментоване, полемічне.***

3. Радіозвіт.

Призначення і жанрові особливості радіозвіту. Радіозвіт також один з найпоширеніших інформаційних жанрів.

Об'єкт зображення радіозвітів – різного роду засідання (наради, конференції, з'їзди, сесії, зустрічі, симпозіуми).

Радіозвіт – це не протокол, не звичайне переповідання виступів, а вдумливий журналістський виклад обміну думок з метою найповнішого відображення суспільно значущої події, яка виражена словом.

Автор радіозвіту не тільки інформує, про що йшлося під час певної зустрічі, але й має можливість проаналізувати, узагальнити висловлені думки, пропозиції, критичні зауваження, передати атмосферу події, охарактеризувати поведінку її учасників.

У радіозвіті, зазвичай, подають "спресоване", найголовніше, про що говорилося на засіданні, радіослухачі довідуються про квінтесенцію події.

Цей жанр за радянських часів був одним з найнудніших, особливо у газетах. Однак, з настанням Перебудови звіт стає чи не найцікавішим, найпопулярнішим за змістом жанром журналістики. Особливою популярністю

користувалися прямі трансляції по радіо та телебаченню засідань Верховної Ради, численних багатолюдних мітингів, які в Україні називають вічами.

Призначення радіозвіту – максимально точно, інформаційно насичено, цікаво, повчально повідомляти про перебіг суспільно значущої події.

У радіозвіті наявне поєднання публіцистичних елементів (публіцистичні відступи радіожурналіста під час розповіді про конференцію) і короткості викладу.

Основні недоліки, які зустрічаються під час роботи з цим жанром – радіозвіт нерідко наближається до радіоповідомлення за формою і методикою відтворення фактів, тож є ризик одноманітності й монотонності, що ускладнює сприймання слухачами радіоматеріалу.

Радіослухач очікує від радіозвіту об'єктивної, "живої", або "активної", інформації про сутність того, що відбулося. Тому, обираючи подію для радіозвіту, радіожурналіст оцінює її, виявляє ставлення до неї, виконує важливу регулятивну функцію. При цьому дотримується вимоги – оперативно, правдиво, точно відтворювати подію, не допускати навіть найменших помилок.

Не менш шкідливим є згладжування у радіозвітах гострих кутів, замовчування критики, яка звучала на конференції, зборах тощо.

Безперечно, важко підготувати радіозвіт про подію, яка триває не одну годину, а час в ефірі обмежений. Радіожурналіст має уважно, продумано відокремити головне, оминаючи другорядні деталі, загальні фрази, які мало про що говорять.

Різновиди радіозвітів

Радіозвіти за формою подачі, змістовим наповненням неоднорідні. Видова характеристика радіозвітів зумовлена творчим задумом автора й особливостями відображення дійсності. Залежно від мети, яку висуває перед собою радіоорганізація, звіт може мати лише *інформаційний* або *аналітичний* характер.

4. Радіоінтерв'ю.

Специфіка радіоінтерв'ю полягає в тому, що журналіст записує матеріал на звуконосії або передає його одразу в ефір. Це - жива розмова, живий діалог. Якщо для газети журналіст заздалегідь пише текст, літературно опрацьовує матеріал, може стискати фрази співбесідника, виражати його думки чіткіше, може переписати, змінити форму своїх запитань, то радіоінтерв'ю народжується під час розмови. Технічний запис у такому випадку перетворюється у творчий процес з кінцевим результатом. Якщо радіоінтерв'ю йде в ефір не зразу, то журналіст зможе його змонтувати: дещо скоротити довгі шматки, викинути другорядне, зробити динамічним, але змінити сам процес розмови, її характер він не може.

Радіоінтерв'ю, що передає живі голоси учасників розмови, на відміну від газетного інтерв'ю, документальніше та емоційніше. Радіожурналіст у ньому - посередник між носієм інформації та аудиторією, при цьому посередник - активний, творчий. Робота над радіоінтерв'ю вимагає від журналіста великої підготовки і професійної майстерності, особливо коли передача йде наживо в прямому ефірі. Адже сучасному радіослухачеві замало отримувати готові судження. Він хоче зрозуміти, відчувати реальні обставини, сам думати над ними. Саме радіоінтерв'ю, в якому важлива і корисна для слухачів інформація викладається у формі запитань і відповідей, створює ефект співучасті. У цьому якраз особлива принада радіоінтерв'ю, оскільки воно сприймається на слух легше, з більшим інтересом, ніж суцільний текст. Таким чином досягається інформаційна, пізнавальна, виховна мета.

Отже, характерною жанровою ознакою радіоінтерв'ю є його діалогічність. Активна участь журналіста у розмові дає йому в руки диригентську паличку. Він конструктор розмови. Від нього залежить, чи з'явиться у співбесідника бажання відповідати, чи вийде цікава розмова перед мікрофоном. Радіожурналіст в інтерв'ю виступає у кількох ролях: він автор запитань, виконавець, організатор і значною мірою режисер передачі. На думку М. Мінкова, радіоінтерв'юєр повинен відповідати таким вимогам:

а) бути гідним, рівним партнером у розмові;

- б) добре знати інтерв'юйованого. Чим більше журналіст знає про свого співбесідника, тим точнішими, змістовнішими будуть задані йому запитання;
- в) не забувати про мету інтерв'ю і про завдання редакції (інтерв'ю не тільки задовольняє допитливість, а й виконує роботу пропагандиста);
- г) мати добре поставлений голос.

На відміну від закордонного досвіду, наприклад, французьких журналістів, які не вважають радіоінтерв'ю ні дебатами, ні дискусією, а місію журналіста вбачають тільки в тому, щоб ставити запитання, в українській радіожурналістиці не тільки допускаються, а й бажані в радіоінтерв'ю елементи дискусійності. Адже в такому випадку схрещуються різні думки - журналіста і співрозмовника. Від цього інтерв'ю стає експресивнішим та динамічнішим. "Думки, висловлені інтерв'юйованим і оприлюднені, вважаються його інтелектуальною власністю. Нерідко вони виходять окремим виданням за його авторством. Але перпіопощтовхом до висловлювання цих думок був журналіст і його запитання, - зазначає В.О. Карпенко. - Тому було б справедливіше авторами інтерв'ю вважати обох співрозмовників. Тим більше, коли інтерв'ю підготовлене за усною бесідою і коли журналіст займає активну позицію, схилиючи співрозмовника до дискусії" [14, с 209].

Тривалість радіоінтерв'ю залежить від багатьох обставин, але переважно воно триває від 2 до 10 хв. Радіоінтерв'ю може бути самостійною передачею, складовою частиною радіогазети, радіожурналу, інформаційного випуску, елементом інших жанрів (радіорепортажу, радіонарису, радіокомпозиції, радіофільму).

Структура інтерв'ю містить два основних елементи: запитання, які задає журналіст конкретній особі, та її відповіді. Ролі цих двох учасників передачі зовсім різні: один (інтерв'юер) володіє інструментом для отримання інформації, яка цікавить радіослухачів, другий (інтерв'юваний) є носієм, джерелом тієї інформації.

Журналіст-газетяр опрацьовує і готує матеріал інтерв'ю після того, як відбулася його розмова з інтерв'юйованим; радіожурналіст, навпаки, скрупульозно готується до самого процесу, акту взяття інтерв'ю, тобто значна частина його зусиль пов'язана з підготовкою до інтерв'ю. Відповіді на запитання, поставлені радіожурналістом, одночасно з журналістом отримують і слухачі, і таким чином вони ніби стають учасниками розмови з компетентною особою, яка володіє важливою і цікавою інформацією. Газетяр може на свій розсуд змінити порядок запитань у матеріалі, який готує для преси, упустити одні запитання і відповіді, детальніше, ґрунтовніше викласти інші. Радіожурналіст у випадку, коли інтерв'ю зразу передається в ефір, позбавлений такої можливості. Описовий текст, який широко застосовується у газетних інтерв'ю, на радіо використовується рідко, зазвичай, на початку інтерв'ю або у підсумковій частині, тобто за межами, за думками основного матеріалу.

5. Радіорепортаж

Призначення і жанрові особливості радіорепортажу. У радіорепортажі можна реалізувати всі можливості радіо, повністю використати його специфіку. Радіорепортаж поєднує сильні сторони інформаційного радіоповідомлення (оперативність, актуальність, насиченість тексту) та елементи радіопубліцистики (емоційне, образне відображення події з певною її оцінкою).

Радіорепортаж — не механічне відображення події, подібне, наприклад, до трансляції сесії Верховної Ради, з'їзду партії, зборів, мітингу тощо з традиційним протокольним дикторським текстом. Він є відображенням життя через авторське сприймання, через призму певної ідеї, яка обумовлює сюжетну лінію репортажу.

Радіорепортаж відрізняється від усіх інших жанрів насамперед подієвістю й оперативністю. Репортаж завжди повідомляє щось нове. Репортер не тільки описує подію, але й показує слухачам її розвиток, розкриває її зміст. Об'єктом репортажу служать переважно явища, події, процеси, а та кож реакція людей на ці події, явища і процеси.

"Радіорепортаж — це динамічне, документально-достовірне і разом з тим художнє відображення об'єктивної, обмеженої у часі і просторі дійсності, створюване засобами сучасної радіотехніки та живого слова репортера, присутнього на місці події". Радіорепортаж дає яскраву уяву про подію, відтворює її звукову картину, ніби переносить слухачів в атмосферу цієї події. Отже, головною і визначальною рисою будь-якого радіо репортажу є одномоментність перебігу події з її відображенням засобами радіо. "Тому в радіорепортажі важливими є три ефекти: достовірності, присутності і співпереживання".

Вимоги до радіорепортажу. Вимоги до радіорепортажу впливають із його жанрових особливостей і тісно переплітаються з ними. Поєднуючи у собі кращі якості інформації — оперативність, злободенність, лако нічність і найсильніші риси публіцистики — її емоційність, образність і на ступальність, радіорепортаж з успіхом виконує завдання правдивого відображення сучасного життя, впливу на індивідуальну і громадську думку. Репортер завжди повинен пам'ятати, що радіослухач від нього далеко і для того, щоб його переконати, "треба знайти необхідні аргументи, правильно їх упорядкувати і сформулювати", тобто так будувати свою розповідь, так використовувати звукові образи, щоб вони створювали в аудиторії уявлення найбільшого наближення до дійсності.

Щоб дати можливість слухачеві побачити і відчувати те, що побачив і відчув на місці події сам журналіст, радіорепортаж повинен відповідати як загальним вимогам до радіоповідомлення (новизна, стислість, достовірність, цікавість), так і специфічним вимогам (динамізм, емоційність і яскравість зображення, драматургізм, ефект присутності, картинність). Своєрідність стилістики радіорепортажу в тому, що "автор повинен вміти із плетива життєвих обставин і подій сконструювати відповідний конфлікт і послідовний сюжет".

Яким би досконалим не було дослідження, вислуховування учасників і свідків подій, на підставі цього не можна одержати цілісної картини.

